

Φώτης Τερζάκης

Περί δημοκρατικής νομιμότητας και "τρομοκρατίας"

...υπάρχουν κάποια αξιακά θεμελιώματα, όπως η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη και η ατομική και συλλογική αυτοδιαχείριση, τα οποία είναι αδιαπραγμάτευτα και δεν απορρέουν από κανένα θετικό δίκαιο, ούτε περιορίζονται απ' αυτό, αλλά είναι τουναντίον εκείνα με βάση τα οποία κάθε υφιστάμενο δίκαιο οφείλει να κριθεί. Αν οι υπάρχουσες μορφές δικαίου αποτυγχάνουν να τα ικανοποιήσουν, τότε πρέπει να αλλάξουν με *οιοδήποτε μέσο...*

...αρνούμαι να αποκηρύξω οποιαδήποτε πρακτική, όσο ξένη κι αν είναι στις δικές μου επιλογές ή απαράδεκτη σύμφωνα με τις αξίες που οδηγούν τη δική μου δράση –θα μπορούσα το ίδιο πνεύμα να αναφέρω τις τυφλές φρικτές επιθέσεις ενός ορισμένου ισλαμικού φονταμενταλισμού, ή την παρανοϊκή εγκληματικότητα στους κύκλους μιας περιθωριοποιημένης νεολαίας των βιομηχανικών μητροπόλεων— όταν εκείνοι που μού ζητούν να αποκηρύξω βαρύνονται με πολλαπλάσια τρομακτικά εγκλήματα, σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια... *Ανάμεσα σε έναν ισχυρό και έναν ανίσχυρο που έχουν εξίσου άδικο, προσωπική μου επιλογή είναι να καταγγέλω μόνο και πάντα τον ισχυρό – και πάντα υποψιάζομαι ότι η πολιτική των «ίσων αποστάσεων» συγκαλύπτει την αντίθετη επιλογή που περιφρονώ βαθύτατα, τη χαμερπή και ιδιοτελή επιθυμία προσεταιρισμού της ισχύος... [και τη λαγνεία των μυστικών κονδυλίων]*

...όταν βράζεις από οργή για τη βία και την αδικία, σου κάνουν κήρυγμα για την αξία της δέσμευσης σε συλλογικές δημοκρατικές αρχές που έχουν κατακτηθεί υποτίθεται με αγώνες και αίμα. Εάν γελαστείς και πάρεις τις ίδιες αυτές δημοκρατικές αρχές τοις μετρητοίς, ως βάση για να κρίνεις εκείνο που συμβαίνει γύρω σου, χαμογελούν με σοφό κυνισμό και σου υποδεικνύουν ότι δεν ζούμε δα και σε κανέναν αγγελικό κόσμο – και αν πεις, «ωραία, τότε θα απαντήσω κι εγώ με ό,τι μέσο έχω!», ξαναπαίρνουν το ύφος τού ιεροκήρυκα υποδεικνύοντάς σου το αδιαπραγμάτευτο τού νόμου, της δημοκρατικότητας, της δέσμευσης σε συλλογικές αρχές. Συμπέρασμα: όποιος δεν έχει πραγματικό έρεισμα ισχύος (πολιτικής ή οικονομικής) δεν διαθέτει ποτέ και έγκυρο επιχείρημα...

...Σε έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η ανισότητα και η αθέμιτη ιδιοποίηση πλούτου και ισχύος, η αριστερά οφείλει να δίνει στον εαυτό της τα περιθώρια να επιλέγει τα μέσα της ... ανάλογα κάθε φορά με τις δυνάμεις αντίστασης του αντιπάλου - και όταν αυτοαποκηρύσσει αυτή την ελευθερία δικαιούμαστε... να την υποψιαζόμαστε ευθέως ότι εποφθαλμιά ένα μερίδιο στη νομή της εξουσίας εκ μέρους των κυριάρχων...

Όποιος υποβιβάζει τα πολιτικά ζητήματα σε απλές αστυνομικές υποθέσεις, προσφέρει κακές υπηρεσίες στη δημοκρατία, γιατί είναι αυτός πρώτος που μεταφέρει το ουσιώδες από το επίπεδο των επιχειρημάτων και των αξιών στο επίπεδο της βίβλας και τυφλής δράσης. Εκείνοι που τους τελευταίους μήνες μας βομβαρδίζουν με λυσσαλέα επιμονή, προσπαθώντας να ποινικοποιήσουν όχι μόνο τη δράση της --εξουδετερωμένης κατά πολλούς τρόπους πλέον-- "17 Νοέμβρη" αλλά και την όποια γνώμη ή στάση που αρνείται να ξεκινήσει με την πειθήνια δήλωση μιας δημόσιας αποκήρυξης της, πρέπει να θυμούνται ότι η ίδια η ποινικοποίηση είναι πολιτική ενέργεια: και τούτο φαίνεται καθαρά εκεί όπου ξεδιπλώνεται ως την άλλη της άκρη αυτή η ρητορεία. "Η τρομοκρατία [δηλαδή αυτό που εκείνοι

εννοούν λέγοντας τη λέξη] είναι ντροπή να συνδέεται με οποιαδήποτε πολιτική ιδέα ή παράταξη, είναι έγκλημα τού κοινού ποινικού δικαίου, και από τα πιο ειδεχθή μάλιστα", λένε. Όποιος αφελώς αποδεχθεί τους όρους αυτής της διατύπωσης, εκ πρώτης όψεως σύμφωνης με τις αντιλήψεις του συρμού περί δημοκρατικής νομιμότητας, θα πρέπει να είναι έτοιμος να δεχθεί σιωπηρά και τον δεύτερο, πιο περίπλοκο συλλογισμό που ακολουθεί: "...και είναι η αριστερά εκείνη που με τα πομπώδη και μεγαλεπήβολα ιδεολογήματά της γεννά τέτοιες εγκληματικές πρακτικές, ιδεολογήματα που απλώς νομιμοποιούν τον φόνο και άλλωστε δεν διαφέρουν απ' αυτόν παρά μόνο κατά την κλίμακα". Ιδού λοιπόν πώς η αποπολιτικοποίηση κάποιων βίαιων δημόσιων πράξεων γίνεται όχημα μιας ποινικοποίησης της πολιτικής. Και ιδού πώς η ίδια η "αριστερά" (στον όρο αυτό δεν περιλαμβάνονται βεβαίως οι απλές πόρνες του μεταπολιτευτικού πολιτικού βίου, τις οποίες επαξίως θα μπορούσε να εκπροσωπεί ο κ. Μ. Θεοδωράκης) αποδέχεται ελαφρά τη καρδία το μερίδιο της ενοχής που προσπαθούν να της απονείμουν, κλέβοντας την παράσταση σε υστερική νομιμοφροσύνη και αποκηρύσσοντας μελοδραματικά οποιαδήποτε υπόνοια μη συμμόρφωσης με την έννομη τάξη.

Το φαινόμενο αυτό (το οποίο εκτός των άλλων ενορχηστρώνουν συστηματικά οι λεγόμενοι "διαμορφωτές της κοινής γνώμης", τα γνωστά ερπετά των ΜΜΕ, που στα πλαίσια του κρατικού εκσυγχρονισμού έχουν υπηρεσιακώς αναλάβει ένα μέρος των αρμοδιοτήτων οι οποίες μέχρι πρότινος ήταν στα χέρια των διωκτικών αρχών) είναι η πιο σοβαρή πολιτική και ιδεολογική επίπτωση των πρόσφατων γεγονότων γύρω από τη θρυλούμενη εξάρθρωση της "17 Νοέμβρη" - προάγγελος αναμφίβολα ολοκληρωτικών εξελίξεων, που συνήθως

ακολουθούν την ήττα των επαναστατικών κινημάτων, όπως αυτή που στοιχειώνει θλιβερά τις τελευταίες δεκαετίες τις κοινωνίες μας. Τούτο το φαινόμενο έχουμε σήμερα καθήκον να αναλύσουμε και να αντιμετωπίσουμε στην πράξη, ως μορφή θεμιτής και αναγκαίας συλλογικής αυτοάμυνας, και κάτι τέτοιο είναι δυνατό μόνο μέσ' από μια ανυποχώρητη και καθολική επαναπολιτικοποίηση της συζήτησης - ανεξαρτήτως τού τι συνέβη ή δεν συνέβη, με ποια σειρά ακριβώς και με ποιον πραγματικό υποκινητή, στον κύκλο των ανθρώπων που φέρεται ως πυρήνας της "17 Νοέμβρη".

Το ενδιαφέρον για τα γεγονότα είναι βεβαίως δικαιολογημένο, και ως έναν βαθμό νόμιμο. Δυστυχώς η εικόνα που μέχρι στιγμής σχηματίζεται --και αντίθετα απ' ό,τι όλοι υποκρίνονται αφελώς πως πιστεύουν-- είναι απελπιστικά κατακερματισμένη και χωρίς την αναγκαία εσωτερική συνοχή: κάτι δεν πάει καλά, όπως λέμε. Το αποσβολωτικό θέαμα συγχυσμένων ανθρώπων οι οποίοι, παραβαίνοντας τον πιο στοιχειώδη κανόνα που και ο τελευταίος αφισκοκολλητής είναι αδιανόητο να αγνοεί, μιλάνε στην προανάκριση, μια διαδικασία εξ ορισμού διαβλητή στην αστυνομική βία και ουσιαστικά εκτός δικονομικού ελέγχου, υπογράφοντας οτιδήποτε τους υπαγορεύουν οι διώκτες τους και καταδίδοντας ασυστόλως δικαίους και αδίκους, δεν εξηγείται ούτε καν με τους όρους της χαμερπούς συνδιαλλαγής -αφού και αυτή ακόμη θα είχαν τον χρόνο να την προετοιμάσουν καλύτερα στη απολογία τους, μετά από συνεννόηση με δικηγόρους και με πληρέστερο εν τω μεταξύ έλεγχο της κατάστασης- και ανατρέπει τη στοιχειωδέστερη διεθνώς εικόνα ανθρώπων οι οποίοι εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες, πόσο μάλλον που χρησιμοποιούν ένοπλη βία. Όχι μόνο το επίπεδο συνειδητότητας αλλά και η οργανωτική δομή, που υποτίθεται πως αποκαλύπτεται, βρίσκονται σε

κατάφωρη ασυμμετρία με την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα της οργάνωσης. Η λεγόμενη εξάρθρωση συμπύπτει σκανδαλωδώς με τη στιγμή ακριβώς που ήταν ιδεολογικά προετοιμασμένη και σε αρμονία με τις νεοδιαμορφούμενες σε διεθνές επίπεδο πολιτικές ισορροπίες - και άλλες λεπτομέρειες που εμποδίζουν τη συγκρότηση έστω υποθετικών, αλλά τουλάχιστον εσωτερικά συνεκτικών σεναρίων.

Οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι δεν γνωρίζουμε ακόμα σχεδόν τίποτα - και ίσως δεν πρόκειται ποτέ να μάθουμε. Βέβαιο είναι ότι κανένα ως τώρα δεδομένο δεν επιβεβαιώνει ούτε τις στερεότυπες πρακτορολογίες που ξεφορτώνονται με ευκολία πολιτικές πρακτικές, οι οποίες τους προκαλούν αμηχανία, αποδίδοντάς τις αδιακρίτως σε "σκοτεινά κέντρα" και σε "ξένες υπηρεσίες", ούτε όμως επιτρέπει και την αντίθετη βεβαιότητα, ότι καμία τέτοια εμπλοκή δεν μπορεί να υπάρξει. Η στοιχειωδέστερη λογική εκτίμηση δείχνει ότι, υποθετικά τουλάχιστον, είναι δυνατό και τα δύο κάποτε να συμβαίνουν: παρότι τέτοιες οργανώσεις πηγάζουν συνήθως από θύλακες αληθινής επαναστατικής δράσης και τα μέλη τους παραμένουν πιστά κατά το μάλλον ή ήττον στις θεωρητικές τους διακηρύξεις, ο συνωμοτικός τους χαρακτήρας και η συγκεντρωτική τους δομή συνεπάγεται εξαρτήσεις από μυστικά δίκτυα ροής πληροφοριών (τουλάχιστον, για να μη μιλήσουμε γι' άλλα μέσα) τα οποία τις περισσότερες φορές δεν ελέγχονται ως την άλλη τους άκρη. Καλά δικτυωμένες υπηρεσίες μπορούν συχνά να παρέμβουν σε κάποιον από τους κρίκους της αλυσίδας, υπαγορεύοντας στόχους και μεταβάλλοντας έτσι εμμέσως τη στρατηγική των πρώτων, προς κατευθύνσεις αξιοποιήσιμες για τους δικούς τους σκοπούς.

Με βάση μια τέτοια υπόθεση αποκτούν ίσως κάποιο συνεκτικότερο νόημα δύο φαινομενικώς ασύνδετα γεγονότα που σχετίζονται με την υπόθεση της "17 Νοέμβρη" στην Ελλάδα: από τη μία μεριά, η παραδειγματική αποτυχία εντοπισμού της, όχι μόνο εκ μέρους των ελληνικών διωκτικών αρχών αλλά κι εκ μέρους των "αδελφών" αμερικανικών υπηρεσιών ασφαλείας, με τα τεράστια μέσα που είχαν στη διάθεσή τους και με τη σκανδαλώδη ελευθερία κινήσεων που τους παρείχε το ιδιότυπο νεοϊμπεριαλιστικό καθεστώς εξάρτησης στη μεταπολιτευτική Ελλάδα. Από την άλλη μεριά, το πρόδηλο γεγονός ότι η ύπαρξη μιας οργάνωσης όπως η "17 Νοέμβρη" συνιστούσε ανέκαθεν ισχυρό χαρτί στα χέρια της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ως μέσο ασφυκτικών εκβιασμών σε όλες τις μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις, πράγμα το οποίο ενίσχυε αυτό ακριβώς το καθεστώς νεοϊμπεριαλιστικής εξάρτησης που ήταν τεράστιας γεωπολιτικής σημασίας, ιδίως την περίοδο των ψυχροπολεμικών ισορροπιών - στην οποία τυχαίνει να εμπίπτει το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ζωής της "17 Νοέμβρη". Και αν αυτά τα δύο γεγονότα συνδεθούν σε μία και μόνη υπόθεση, εξηγούνται αμέσως καλύτερα δύο άλλα όχι μικρότερης σημασίας: Πρώτον, η τόσο εκθιασμένη αποτελεσματικότητα των πρακτόρων της Σκότλαντ Γιαρντ έναντι των Αμερικανών συναδέλφων τους, που όπως φαίνεται απλώς εκλήθησαν να μπουν στο παιχνίδι την εποχή που ο χάρτης των γεωπολιτικών ισορροπιών είχε αλλάξει ριζικά, ανασχηματίζοντας μαζί του τις στρατηγικές και τις προτεραιότητες της παγκόσμιας υπερδύναμης. Δεύτερον, η εμφανής και απ' όλους παρατηρημένη αλλαγή στην πολιτική της "17 Νοέμβρη" σε μια ορισμένη στιγμή της πορείας της, η οποία μπορεί ενδεικτικά να σηματοδοτηθεί από την επιλογή ως στόχου του Παύλου Μπακογιάννη.

Αν μείνουμε -που πρέπει να μείνουμε, με τα πενιχρά δεδομένα που έχουμε μέχρι στιγμής στα χέρια μας- στις γενικές θεωρητικές εικασίες, ο επικρατέστερος τρόπος να σκεφτούμε, είναι με βάση το μοντέλο που μας προσφέρουν τα δύο σημαντικότερα πρόσφατα αντάρτικα πόλης στην Ευρώπη: οι Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία και η RAF στη Γερμανία. Παράδειγμα επαναστατικής οργάνωσης που έχασε όμως στην πορεία τον έλεγχο των κινήσεών της και αποδείχθηκε διαπερατή από δυνάμεις ξένες προς τους στόχους της η πρώτη, υπόδειγμα ακεραιότητας και συγκινητικής αφιέρωσης στον σκοπό της με τίμημα όμως μια κάποια σκλήρυνση και τη βαθμιαία απομόνωση που συνέβαλε τελικά στην ωμή εξόντωσή της η δεύτερη, σε καμία περίπτωση δεν ήταν πάντως φαινόμενα τεχνητά ή αποκομμένα με οποιαδήποτε έννοια από μαζικές επαναστατικές κινητοποιήσεις: και οι δύο πήγασαν από ευρύτερους θύλακες λαϊκής αντίστασης που αναδείχθηκαν αυθόρμητα σε όλο το φάσμα των ευρωπαϊκών κοινωνιών στη δεκαετία του '60, και όταν ακόμη έχασαν τα λαϊκά τους ερείσματα, σε αντιπαράθεση εν μέρει με τη συνθηκολόγηση της επίσημης "αριστεράς", παρέμειναν προσηλωμένες στον στόχο του διαρκούς αντικαπιταλιστικού αγώνα. Χωρίς καθόλου αυτό να αναιρεί τις προηγούμενες υποθέσεις μας, δεν υπάρχει κανένας λόγος να μη δεχθούμε τον ίδιο στόχο, κατ' αρχήν τουλάχιστον και στο επίπεδο των προθέσεων, και για την "17 Νοέμβρη".

Πολλά ίσως δεν θα τα μάθουμε ποτέ. Εν πάση περιπτώσει, όποιος και αν υπήρξε ο ειδικός χαρακτήρας αυτής της οργάνωσης, όποια κι αν ήταν η ακριβής αλληλουχία των γεγονότων που καθόρισαν την πορεία της, είναι φανερό ότι η "17 Νοέμβρη" είχε προ πολλού εξαντλήσει τον ιστορικό της κύκλο. Από αυτή την άποψη η τύποις εξάρθρωσή της που πανηγυρίζεται σήμερα είναι γεγονός πολύ μικρότερου

πολιτικού βάρους από το ίδιο το ιδεολογικό κλίμα που καλλιεργείται γύρω απ' αυτό το γεγονός, κλίμα που --όπως είπα-- προαναγγέλλει ολοκληρωτικές εξελίξεις σε όλα τα μέτωπα τής κοινωνικής ζωής. Το να αναμετρηθούμε με τη ρητορική που διασπείρει ανενδοίαστα σήμερα τούτη η νέα ιδεολογία είναι ολοφάνερα ζήτημα επιβίωσης για όσους δεν παραιτούνται από το δικαίωμα να σκέπτονται - και να σκέπτονται ενάντια στον καταναγκασμό της de facto ισχύος, που έχει το θράσος να διεκδικεί για τον εαυτό της και τα δύο: το μονοπώλιο τής βίας όσο και του νόμου, του αδιαφανούς συμφέροντος και του δημόσιου λόγου. Σε αυτό το σημείο λοιπόν θα επανέλθουμε. Η βεβαιότητα με την οποία τα ΜΜΕ και διάφοροι επώνυμοι αρθρογραφούντες θεωρούν τούς συλληφθέντες στις πρόσφατες "αντιτρομοκρατικές" εκκαθαρίσεις ως a priori ενόχους των εγκλημάτων για τα οποία κατηγορούνται, οι προσπάθειες διασυρμού τού "Δικτύου για την Υπεράσπιση των Κοινωνικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων" και η εσκεμμένη παραποίηση τού νοήματος της πρόσφατης διαδήλωσης κατά της κρατικής τρομοκρατίας ως δήθεν υποστήριξη της "17 Νοέμβρη", οι λαιμοδαμίες κατά των τελευταίων ιχνών δημοκρατικότητας στο ίδιο το δικαστικό σύστημα και κυρίως η συστηματική πίεση να εκληφθούν όλοι οι --πραγματικά ή υποθετικά-- ενεχόμενοι ως ειδεχθείς εγκληματίες τού κοινού ποινικού δικαίου, είναι όλα μέρος του ίδιου εφιαλτικού σκηνικού που οδηγεί τις κοινωνίες μας σε καταφανή οπισθοδρόμηση ως προς ελευθερίες και δικαιώματα που πριν από δύο ή τρεις δεκαετίες ακόμα θεωρούνταν κατακτημένα. Πριν κάποιος επικροτήσει, καταδικάσει ή διαχωρίσει τη θέση του απέναντι στις ενέργειες της "17 Νοέμβρη", και ανεξαρτήτως αυτού, οφείλει τουλάχιστον να συμφωνήσει προκαταρκτικά στο αυτονόητο: ότι πρόκειται για πράξεις πολιτικές, με αμιγώς πολιτικά

ελατήρια και σκεπτικό, και ως τέτοιες μόνο μπορούν να συζητηθούν και να κριθούν. Οι λόγοι γι' αυτό είναι προφανείς και αδιαμφισβήτητοι, και θα προσπαθήσω να τους εκθέσω εν συντομία.

Παραβλέποντας προς στιγμήν το γεγονός ότι τα λεγόμενα ποινικά εγκλήματα είναι ήδη και πάντα πολιτικά, αφού σε όλες τις περιπτώσεις σχετίζονται με διεκδικήσεις ισχύος και/ή εμπράγματων αγαθών σε μια κοινωνία που εξ ορισμού διέπεται από σχέσεις ανισότητας, και παραμένοντας στις τρέχουσες αντιλήψεις περί πολιτικού και ποινικού, το ερώτημα είναι: τι ορίζει το έγκλημα ως τέτοιο; Στη γενική του μορφή, ως έγκλημα αντιλαμβανόμαστε μια πράξη αυθαίρετης ιδιοποίησης η οποία προκρίνει με αθέμιτο τρόπο ένα ατομικό συμφέρον έναντι των κοινών, και έννομα κατοχυρωμένων, συμφερόντων μιας συλλογικότητας. Στην περίπτωση που συζητάμε, μολονότι υφίσταται αυθαίρετη ιδιοποίηση διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης, απουσιάζει καταφανώς το κίνητρο του ατομικού, με την έννοια του ιδιοτελούς, συμφέροντος. Πρόκειται κατ' ουσία, δηλαδή, για βίαιη αμφισβήτηση των δικαιωμάτων του υφιστάμενου κράτους να εκπροσωπεί νόμιμα την πολιτική κοινότητα - ένα ζήτημα κατ' εξοχήν και με την κυριολεκτική έννοια του όρου πολιτικό.

Πρώτον, λοιπόν, οι συζητούμενες ενέργειες δεν υπόκεινται στο κριτήριο της αθέμιτης ιδιοποίησης, με την τρέχουσα τουλάχιστον έννοια του όρου, αλλά σε αυτό της λεγόμενης αντιποίησης αρχής. Δεύτερον, σε αντίθεση με ό,τι κοινώς υποστηρίζεται, δεν συνιστούσαν επιβουλή, εσκεμμένα τουλάχιστον, κατά της ζωής και της περιουσίας αμέτοχων και αθώων πολιτών - κάτι το οποίο, παρεμπιπτόντως, έχει ονομαστικά προσαχθεί ως ένα από τα κριτήρια της τρομοκρατίας. Τα πρόσωπα που κατά καιρούς δέχθηκαν επιθέσεις εκ μέρους της "17 Νοέμβρη" ήταν

σε μεγάλο βαθμό "εμπόλεμοι στόχοι", αστυνομικοί και στρατιωτικοί, δηλαδή διαχειριστές ασυνήθιστης και οργανωμένης βίας οι οποίοι ήδη βαρύνονταν, σύμφωνα με την εκτίμηση πολύ περισσότερων απ' όσους θα συμφωνούσαν με τις πρακτικές της οργάνωσης, με εγκλήματα προηγούμενα και σε πολλαπλάσιο αριθμό - ή, τουλάχιστον, ήταν δυνητικά επιφορτισμένοι με την εξουσία διάπραξης τέτοιων εγκλημάτων. Το επιχείρημα αυτό βεβαίως εξασθενεί σε περιπτώσεις πολιτικών ή επιχειρηματιών, όμως και πάλι οφείλουμε να δεχθούμε ότι πρόκειται για πρόσωπα τα οποία διαχειρίζονται ποσότητες ισχύος απρόσιτες στο συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού - κάτι το οποίο δεν είναι αυτονόητα συμβατό με τους δημοκρατικούς όρους της πολιτικής διαχείρισης, ούτε άμοιρο βίας... Ένας πρόσθετος παράγοντας προς επίρρωση αυτού, μολονότι όχι καθοριστικός από μόνος του, είναι ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού, τόσο ευεπίφορη σε μαζικές υστερίες ως προς άλλα ζητήματα (απέναντι στους μετανάστες ή τους ξένους, για παράδειγμα), ουδέποτε ένωσε πραγματικά απειλούμενη από τη δράση οργανώσεων όπως η "17 Νοέμβρη", τις πράξεις της οποίας εξελάμβανε συνήθως και αντιμετώπιζε ως αυτό που πραγματικά ήταν: με τη στενή έννοια του όρου πολιτικές.

Τρίτον, το ίδιο το σκεπτικό της οργάνωσης, όπως είναι επαρκώς τεκμηριωμένο από τις προκηρύξεις της και σε συμφωνία με το σκεπτικό αντίστοιχων οργανώσεων στον διεθνή χώρο, είναι ένα αμιγώς πολιτικό, αριστερό και αντι-καπιταλιστικό σκεπτικό που βασίζεται στην θεμελιώδη ανάλυση ότι έχουμε κοινωνικό πόλεμο και όχι κοινωνική αλληλεγγύη ή αληθινή δημοκρατία. Ακόμη και αν κάποιος διαφωνεί σε όλα τα επιμέρους μ' ένα τέτοιο σκεπτικό δεν δικαιούται να αμφισβητήσει ότι πρόκειται για μια θεμιτή (αριστερή) ανάλυση της παρούσας

πραγματικότητας, και δύο τουλάχιστον επιχειρήματα είναι δύσκολα ανασκευάσιμα στη βάση της - ανεξαρτήτως της πρακτικής στάσης που κάποιος θα επιλέξει ως απάντηση.

Εν πρώτοις, ακόμα και στην πιο τυπική της έννοια, η δημοκρατία ορίζεται από τη δυνατότητα όλων ανεξαιρέτως των μελών μιας πολιτικής κοινότητας να συμμετέχουν στη λήψη των κρίσιμων αποφάσεων γύρω από τα κοινά. Είναι προφανές όμως ότι τέτοια συμμετοχή προϋποθέτει μια σχετική ισότητα των μετεχόντων, και ότι μια υπέρογκη ανισότητα ισχύος καταστρατηγεί εμπράκτως το δικαίωμα της ίσης συμμετοχής και καθιστά μεγάλες ομάδες του πληθυσμού χειραγωγήσιμες με διάφορους τρόπους από συγκεκριμένες ολιγαρχίες. Με άλλα λόγια, σε μια κοινωνία πληττόμενη από τρομακτικές ανισότητες όπως η σημερινή, δεν υπάρχουν ούτε οι ελάχιστες ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις για τη λειτουργία της δημοκρατίας, και ο κοινωνικός πόλεμος είναι ήδη επιβεβλημένος από τις ολιγαρχίες που είναι σε θέση να χρησιμοποιούν κάθε μέσο για την απεριόριστη --εξ ορισμού εγκληματική, πόσο μάλλον "αντιδημοκρατική"-- διεύρυνση της ίδιας ισχύος.

Το δεύτερο επιχείρημα λέει ότι εκείνο που ορίζει τη δημοκρατία είναι όχι μόνο η συλλογική λήψη των αποφάσεων αλλά και η καθολική δεσμευτικότητά τους. Η ισχύουσα πρακτική όμως, σε εθνικό όσο και --ή πολύ περισσότερο-- σε διεθνές επίπεδο, δείχνει ότι ούτε η εφαρμογή του ισχύοντος θετικού δικαίου είναι καθολικά εγγυημένη για όλους, αφού ολοφάνερα οι ίδιες ολιγαρχίες που έχουν την ισχύ να καθορίζουν το νομικό πλαίσιο διατηρούν επίσης το δικαίωμα να το ερμηνεύουν μονόπλευρα ή να το παραβιάζουν απροκάλυπτα βάσει των περιστασιακών τους συμφερόντων: ένα εξόφθαλμο --μολονότι όχι

μοναδικό- παράδειγμα είναι η ουσιαστική αχρήστευση του διεθνούς δικαίου μέσ' από την τερατωδώς ασύμμετρη εφαρμογή του, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις του Ιράκ και του Ισραήλ, όπου το γεωπολιτικό συμφέρον μιας κολοσσιαίας πολιτικοστρατιωτικής μηχανής, των ΗΠΑ, με τη σκανδαλώδη στήριξη εκ μέρους των ιθνουσών τάξεων όλων σχεδόν των βιομηχανικών χωρών που νέμονται την μερίδα του λέοντος των παγκόσμιων πόρων, αναγορεύεται σε ρυθμιστή της μοίρας, κυριολεκτικά της ζωής και του θανάτου, αναρίθμητων πληθυσμών του πλανήτη.

Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς ότι το σκεπτικό του κοινωνικού πολέμου δεν είναι εύκολα αναιρέσιμο, ούτε η ονομαστική επίκληση της δημοκρατικής νομιμότητας νομιμοποιείται η ίδια ενόψει των υπαρχουσών πρακτικών της. Αυτά όλα οφείλει να τα σκεφθεί βεβαίως εκείνος που έχει επιφορτιστεί με το θεσμικό καθήκον να εκφέρει μια δικαστική κρίση, πολύ περισσότερο όμως θα όφειλε να τα σκεφθεί ο πολιτικός χώρος που επιμένει ακόμα να διεκδικεί το όνομα της "αριστεράς". Διότι όταν η αριστερά κόπτεται υπέρ της δημοκρατικής νομιμότητας πριονίζει το κλαρί πάνω στο οποίο κάθεται. Εκείνο που νομιμοποιούσε ανέκαθεν τη σκέψη και τη δράση της αριστεράς ήταν η ιδέα ότι υπάρχουν κάποια αξιακά θεμελιώματα, όπως η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη και η ατομική και συλλογική αυτοδιαχείριση, τα οποία είναι αδιαπραγμάτευτα και δεν απορρέουν από κανένα θετικό δίκαιο, ούτε περιορίζονται απ' αυτό, αλλά είναι τουναντίον εκείνα με βάση τα οποία κάθε υφιστάμενο δίκαιο οφείλει να κριθεί. Αν οι υπάρχουσες μορφές δικαίου αποτυγχάνουν να τα ικανοποιήσουν, τότε πρέπει να αλλάξουν με οποιοδήποτε μέσο - και είναι η επιμονή των δυνάμεων οι οποίες τις υπερασπίζουν εκείνη που θα προσδιορίσει την επιλογή των μέσων. Η αριστερά

δεν (θα έπρεπε να) είναι ούτε νομικός φορμαλισμός ούτε φτηνή ηθικολογία. Σε έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η ανισότητα και η αθέμιτη ιδιοποίηση πλούτου και ισχύος, η αριστερά οφείλει να δίνει στον εαυτό της τα περιθώρια να επιλέγει τα μέσα της ad hoc, ανάλογα κάθε φορά με τις δυνάμεις αντίστασης του αντιπάλου - και όταν αυτοαποκηρύσσει αυτή την ελευθερία δικαιούμαστε, νομίζω, να μην τη θεωρούμε πλέον κατά καμία έννοια "αριστερά", και μάλιστα να την υποψιαζόμαστε ευθέως ότι εποφθαλμιά ένα μερίδιο στη νομή της εξουσίας εκ μέρους των κυριάρχων.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι μια κριτική ένοπλων πρακτικών όπως αυτές οι οποίες συνδέθηκαν με τη δράση της "17 Νοέμβρη" είναι θεμιτή και νόμιμη μόνο στον βαθμό που εκκινείται από την ίδια αξιακή αφετηρία απ' την οποία πήγασαν και εξακολουθούν να πηγάζουν παντού τέτοιες πρακτικές: τη διαπίστωση ότι έχουμε κοινωνικό πόλεμο και όχι κοινωνική αλληλεγγύη ή αληθινή δημοκρατία, και ότι η ακραία ανισότητα και βία που διέπει τις κοινωνικές σχέσεις στην παρούσα ιστορική στιγμή πρέπει να αρθεί. Τότε το ζήτημα δεν θα ήταν να επιλέξουμε ανάμεσα σε πιθανά αστυνομικά σενάρια ούτε να κερδίσουμε αμφίβολα διαπιστευτήρια δημοκρατικότητας, αλλά να διδαχθούμε από την ίδια μας την κριτική πώς πραγματικά θα έπρεπε να είναι ένα σύγχρονο αντάρτικο. Όσοι ανατριχιάζουν ακούγοντας ακόμη και τον όρο ως αναλογιστούν ότι και τούτη ακριβώς τη στιγμή είναι δυνατό να υπάρχει τέτοιο πράγμα, χωρίς την ολοκληρωτική στρατιωτικοποιημένη δομή που θα το έκανε αντίγραφο των αντιπάλων του, χωρίς τις λενινιστικές αυταπάτες του συγκεντρωτισμού και της χαρισματικής πρωτοπορίας: που θεωρεί τον εαυτό αληθινά εντολοδόχο ενός λαϊκού κινήματος, που ελέγχεται από ευρείες αμεσοδημοκρατικές

διαδικασίες, που παρουσιάζει ευελιξία στην επιλογή και τη διαρκή εναλλαγή των μέσων - ένοπλη αντίσταση, πληροφοριακή εργασία, δημόσια συζήτηση. Το παράδειγμα, ας πούμε, των μεξικανών Ζαπατίστας --σημειωθήτω: στα πλαίσια μιας υποτιθέμενης δημοκρατίας και όχι μιας χούντας ή ενός τυπικά ολοκληρωτικού καθεστώτος-- δεν είναι βεβαίως κάτι που μπορεί να μιμηθεί κανείς υπό οιοσδήποτε συνθήκες. Είναι όμως μια σπίθα αληθινής ελπίδας μέσα σε μια εφιαλτική πραγματικότητα, λυτρωτική υπενθύμιση ότι ο δρόμος για την προέλαση της βαρβαρότητας δεν θα είναι ποτέ ορθάνοιχτος.

(δημοσιεύτηκε στην *ΕΠΟΧΗ* 3-10/11/2002)

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Στην *Εποχή* τής 3ης και 10ης Νοεμβρίου δημοσιεύθηκε το κείμενό μου «Περί δημοκρατικής νομιμότητας και τρομοκρατίας», στο οποίο γράφτηκε δύο Κυριακές αργότερα (24/11) μια εκτενής πολεμική από τον Θόδωρο Παρασκευόπουλο με τίτλο «Ζήτω ο πόλεμος; Η ανορθολογική δικαιολόγηση τής βίας από τον Φώτη Τερζάκη». Το πρόβλημα δεν είναι μόνον ότι χρησιμοποιεί ανεπίτρεπτους χαρακτηρισμούς, ούτε ότι παραμορφώνει κατάφωρα εκείνο που διατύπωσα, όπως πιστεύω, με μεγάλη σαφήνεια. Είναι πολύ περισσότερο ότι η εφημερίδα στην οποία δημοσιεύονται τα κείμενα, και στη σύνταξη τής οποίας συμμετέχει ο Θ. Παρασκευόπουλος, μου στερεί τη δυνατότητα να υπερασπίσω τη θέση μου απέναντι σε σοβαρές κατηγορίες οι οποίες λίγο απέχουν από να μου αποδώσουν και ποινικές ευθύνες, αρνούμενη να δημοσιεύσει την απαντητική επιστολή μου. Το τελευταίο αυτό παράπτωμα είναι βαρύτατο, και αφήνει την υποψία ότι ο συνομιλητής μου πασχίζει να προσποριστεί ισχύ για το επιχείρημά του από το ωμό γεγονός και μόνον ότι ελέγχει τον χώρο μέσα στον οποίο διαξάγεται η συζήτηση

– πράγμα που ακριβώς θα έπρεπε να τον κάνει πιο ευαίσθητο απέναντι στη διασφάλιση των δικαιωμάτων τού άλλου, ο οποίος μιλάει και εκτίθεται χωρίς την ασφάλεια και την κάλυψη οποιουδήποτε οικείου χώρου. Μια τέτοια μεθόδευση είναι αδιανόητη για ένα έντυπο που διεκδικεί τη δημοκρατικότητα και τον πλουραλισμό ως μέρος των προγραμματικών του αρχών και, λυπάμαι που θα το πω, εκθέτει ανεπανόρθωτα έναν ολόκληρο πολιτικό χώρο ο οποίος ανέκαθεν βασιζόταν στη συκοφάντηση και στο ιδεολογικό —σε άλλες εποχές και πραγματικό, άλλωστε— λυντσάρισμα όσων έθεταν ερωτήματα στην «επίσημη» γραμμή του.

Για τον στοιχειωδώς επαρκή αναγνώστη, και για να έρθω στην ουσία της συζήτησης, είναι σαφές ότι εγώ δεν «εκήρυξα» πόλεμο. Έκανα απλώς τη διαπίστωση ότι ο κοινωνικός πόλεμος είναι μια επιβεβλημένη πραγματικότητα —κάτι το οποίο, παρεμπιπτόντως, έχει γίνει κοινός τόπος σήμερα ακόμη και για τη φιλελεύθερη κουλτούρα του *Monde Diplomatique*— και, αν τουλάχιστον δεχτούμε αυτή την εκτίμηση, βρίσκω απλώς τρομακτικό θράσος εκείνος που θέλει να με εξοντώσει να μου υπαγορεύει και ποια είναι τα «νόμιμα» μέσα άμυνας που θα χρησιμοποιήσω. Ούτε βεβαίως σε καμία αποστροφή τού κειμένου μου κάλεσα κανέναν σε ένοπλη δράση... Το ότι κατήγγειλα με οξύτητα εκείνους που υπό τις παρούσες συνθήκες καταγγέλλουν μια ορισμένη μορφή πολιτικής βίας ακριβώς προκειμένου ν' αποσιωπήσουν τη βαθύτερη κοινωνική βία που την γεννά, δεν ισοδυναμεί με υπόδειξη τού δρόμου τής πολιτικής βίας ως «ορθής» επιλογής για την ανατροπή των υφιστάμενων σχέσεων. Όσοι δεν έχουν την κριτική οξυδέρκεια να συλλάβουν την αρνητική δομή τού επιχειρήματός μου, είναι αυτοί ακριβώς που προσλαμβάνουν οποιονδήποτε λόγο με τα μέτρα τού δικού τους, ως οιονεί-προπαγάνδα δηλαδή και πλάνο πολιτικής δράσης: αυτοί για τους οποίους «διαλεκτική» είναι απλώς η ερπύστρια που συνθλίβει κάθε ατομική απελπισία, κάθε αίσθημα ασφυξίας ή συντριβής, κάθε εξάντληση τής ανθρώπινης αντοχής μέχρι το σημείο

έκρηξης που σπάει αμετάκλητα πλέον όλα τα όρια, εν όψει αυτού που «πρέπει να λέμε στον κόσμο».

Μόνο σε αυτών τη λογική, όπως και στη διωκτική λογική των εντεταλμένων ανακριτών, θα μπορούσε το άρθρο μου να διαβαστεί ως υποστήριξη ή απολογία των συγκεκριμένων πρακτικών τής «17 Νοέμβρη»: με μια λενινίζουσα και στρατιωτικοποιημένη οργάνωση αυτού τού είδους στην πραγματικότητα με χωρίζουν πολύ περισσότερο απ' όσα χωρίζουν τον πολιτικό χώρο που εκπροσωπεί ο κ. Παρασκευόπουλος, τού οποίου (χώρου) η βιασύνη να καταγγείλει πριν αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο πολιτικό σκεπτικό εξηγείται, όπως φαίνεται, μόνο από τη διπλή ενοχή του – και πριν καν τον ενοχοποιήσει κανείς άλλος: ενοχή αφενός για το ολοκληρωτικό παρελθόν του, αφετέρου για την παρούσα συνθηκολόγησή του την οποία εξαγοράζει με διαχειριστικές θέσεις στο υπάρχον σύστημα παραγωγής και πολιτικής εκπροσώπησης. Για να συνοψίσω λοιπόν το νόημα εκείνου που είπα, [αρνούμαι να αποκηρύξω οποιαδήποτε πρακτική, όσο ξένη κι αν είναι στις δικές μου επιλογές ή απαράδεκτη σύμφωνα με τις αξίες που οδηγούν τη δική μου δράση](#) —θα μπορούσα το ίδιο πνεύμα να αναφέρω τις τυφλές φρικτές επιθέσεις ενός ορισμένου ισλαμικού φονταμενταλισμού, ή την παρανοϊκή εγκληματικότητα στους κύκλους μιας περιθωριοποιημένης νεολαίας των βιομηχανικών μητροπόλεων—, όταν εκείνοι που μου ζητούν να αποκηρύξω βαρύνονται με πολλαπλάσια τρομακτικά εγκλήματα, σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια. Και για να το πω ακόμη πιο απερίφραστα, ανάμεσα σε έναν ισχυρό και έναν ανίσχυρο που έχουν εξίσου άδικο, προσωπική μου επιλογή είναι να καταγγέλω μόνο και πάντα τον ισχυρό – και πάντα υποψιάζομαι ότι η πολιτική των «ίσων αποστάσεων» συγκαλύπτει την αντίθετη επιλογή που περιφρονώ βαθύτατα, τη χαμερπή και ιδιοτελή επιθυμία προσεταιρισμού τής ισχύος.

Όλ' αυτά με κάνουν σκέφτομαι ότι η παρανάγνωση τού κ. Παρασκευόπουλου δεν μπορεί να οφείλεται σε προσωπικές του πνευματικές ανεπάρκειες ή ψυχικές ιδιορρυθμίες —

ακόμη και αν υπάρχουν τέτοιες— αλλά πρέπει να διαβαζεται μάλλον ως ένδειξη μιας δομικής ιδεολογικής παραμόρφωσης που χαρακτηρίζει όλη εκείνη την «αριστερά» την οποία φαίνεται ότι επιθυμεί διακαώς να εκπροσωπήσει. Μια αριστερά που νιώθει περισσότερο απειλούμενη από επιχειρήματα όπως το δικό μου απ' όσο από το εφιαλτικό τερέτισμα δημαγωγών και απολογητών οι οποίοι δηλώνουν, ας πούμε, πως η ισραηλοπαλαιστινιακή σύγκρουση είναι «μικρότητα» που θα ξεπεραστεί μέσα στον θαυμαστό τεχνολογικό νέο κόσμο (Ράμφος), ή ότι τους τρομοκράτες «δεν τους γεννά η κοινωνία αλλά η μάνα τους» (Πρετεντέρης), που πασχίζουν να αποσυνδέσουν με κάθε τρόπο την πολιτική βία από τις ιστορικές-γενετικές της αιτίες και να προσαγάγουν το αυτονόητο, ότι όλοι οι φτωχοί και καταπιεσμένοι του κόσμου δεν είναι σε θέση να προσφύγουν στη βία, ως επιχείρημα που παροχετεύει το νόημά της τελευταίας σε επιφανόμενα όπως ο «φανατισμός», η «πολιτισμική μισαλλοδοξία» ή —αυτό κι αν είναι βαθύτητα!— η απλή «επιτυχία τής τρομοκρατικής πράξης» (Μίχας)... Την «αριστερά» εκείνη που απέτυχε να αντιτάξει μια εγρήγορη ασπίδα στη νεορθόδοξη οπισθοδρόμηση και στις εθνικιστικές ιδεοληψίες, να παραγάγει πρωτότυπες και διορατικές αναλύσεις της τρέχουσας πραγματικότητας αντί ν' αναμασάει τα ιερά της κλισέ, από της «πατέρες» τής Ακαδημίας τής ΕΣΣΔ μέχρι τα αλτουσεριανοπουλαντζικά ευφυολογήματα (περί επιστήμης που δεν είναι ιδεολογία, και θεσμών οι οποίοι δεν είναι απ' άκρη σ' άκρη τους ταξικοί – άρα μπορούμε να τα διαχειριστούμε «εμείς»), προπαντός, να θέσει έναν φραγμό στην αποθράσυνση τής κεφαλαιοκρατικής αγοράς που αφανίζει μαζικά σήμερα ολόκληρους πληθυσμούς και την ίδια τη φύση...

Και μιας και γίνεται λόγος ακόμη περί ανορθολογισμού, ομολογώ ότι ποτέ δεν είχα τον ζήλο να προβληθώ ως εκπρόσωπος οποιουδήποτε είδους «ορθολογισμού», κυρίως επειδή ο όρος είναι σαν το κουτί τής Πανδώρας, που περιέχει κάθε φορά οτιδήποτε τού βάλεις... Όμως,

νομίζω, ανορθολογισμός είναι κατεξοχήν το φαινόμενο άλλα να διαβάξεις και σε άλλα ν' απαντάς, και ακόμη περισσότερο το σχιζοφρενικό διπλό αδιέξοδο (double bind, όπως λένε και οι συστημικοί) κάθε ρητορείας υπέρ τής «δημοκρατικής νομιμότητας» σήμερα: όταν βράξεις από οργή για τη βία και την αδικία, σου κάνουν κήρυγμα για την αξία τής δέσμευσης σε συλλογικές δημοκρατικές αρχές που έχουν κατακτηθεί υποτίθεται με αγώνες και αίμα. Εάν γελαστείς και πάρεις τις ίδιες αυτές δημοκρατικές αρχές τοις μετρητοίς, ως βάση για να κρίνεις εκείνο που συμβαίνει γύρω σου, χαμογελούν με σοφό κυνισμό και σου υποδεικνύουν ότι δεν ζούμε δα και σε κανέναν αγγελικό κόσμο – και αν πεις, «ωραία, τότε θα απαντήσω κι εγώ με ό,τι μέσο έχω!», ξαναπαίρνουν το ύφος τού ιεροκήρυκα υποδεικνύοντάς σου το αδιαπραγμάτευτο τού νόμου, τής δημοκρατικότητας, τής δέσμευσης σε συλλογικές αρχές. Συμπέρασμα: όποιος δεν έχει πραγματικό έρεισμα ισχύος (πολιτικής ή οικονομικής) δεν διαθέτει ποτέ και έγκυρο επιχείρημα.

Πολλά θα μπορούσαμε να συζητήσουμε με τον κ. Παρασκευόπουλο, ή και με οποιονδήποτε άλλον – αλλά δυστυχώς η συζήτηση, όπως κάθε συζήτηση, έχει πολύ αυστηρά προαπαιτούμενα: το πρώτο είναι η έντιμη και αδιαστρέβλωση αντιμετώπιση του συνομιλητή μας. Το δεύτερο, και ακόμη σπουδαιότερο, η ισότητα των όρων συνομιλίας. Σε οποιοδήποτε επίπεδο, εκείνος που αφαιρεί τις προϋποθέσεις τής ισότιμης συνομιλίας είναι αυτός που θα πρέπει να καταγγέλλεται ανυποχώρητα ως παραγωγός βίας. Αν ο κ. Παρασκευόπουλος είχε τη μεγαλοψυχία να ξαναδιαβάσει το άρθρο μου και να επανέλθει στις ίδιες σελίδες κάνοντας τις αναγκαίες διορθώσεις στην πρώτη του ανάγνωση, και αν η εφημερίδα του βεβαίως επανόρθωνε το αντιδημοκρατικό της ολισθήμα, θα μπορούσαμε τότε να συζητήσουμε και τα άλλα.